

ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ

ระหว่างวันที่ 4 กุมภาพันธ์ – 25 มีนาคม 2557

โดย

หน่วยพัฒนาสุขภาพและผลผลิตโคนม-ไชยปราการ

(Herd Health Unit : HHU – ไชยปราการ)

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานปศุสัตว์เขต 5

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

เนื่องจากในปัจจุบันอาชีพการเลี้ยงโคนมถือเป็นอาชีพที่สำคัญในฐานะผู้ผลิตแหล่งโปรตีนคุณภาพสูงในการจะเลี้ยงโคนมให้ประสบความสำเร็จได้นั้น มีหลากหลายองค์ประกอบหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งจากภาครัฐ และเอกชน ตัวเกษตรกรเองและส่วนอื่น ๆ

ทั้งนี้รายงานเล่มนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในฐานะตัวแทนจากภาครัฐ ในนามสำนักงานปศุสัตว์เขต 5 สังกัดกรมปศุสัตว์ โดย นางสาวพรณิภา ใจนะเปียง นางสาวจุฑามาศ โดมะนิตย์ และนางสาวชลธิชา ทองอ่อน ได้ทำการเก็บข้อมูลในรูปแบบของแบบสอบถามจากเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมในพื้นที่อำเภอไชยปราการ และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในสหกรณ์โคนมไชยปราการ ในช่วงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ - 25 มีนาคม 2557 เพื่อสำรวจข้อมูลประชากรโคนม องค์ประกอบและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม และสรุปปัญหาหลักๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้ทางสหกรณ์ทราบในเบื้องต้น

หากมีข้อผิดพลาดประการใดขออภัยมา ณ. ที่นี้ด้วย

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อมูลพื้นฐาน	1
ฟาร์มโคนมมาตรฐานในสหกรณ์โคนมไชยปราการ	2
การจัดการฟาร์ม และผลผลิตน้ำนม	2
การให้อาหารโคนม	3
แหล่งน้ำที่ใช้ในฟาร์ม	3
การบริการด้านผสมเทียม การดูแลสุขภาพ และงานบริการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	4
การพัฒนาความรู้ การฝึกอบรมและความต้องการการบริการ	4
ปัญหาและอุปสรรคในฟาร์มโคนม	6
ข้อเสนอแนะ	6

สารบัญแผนภูมิ

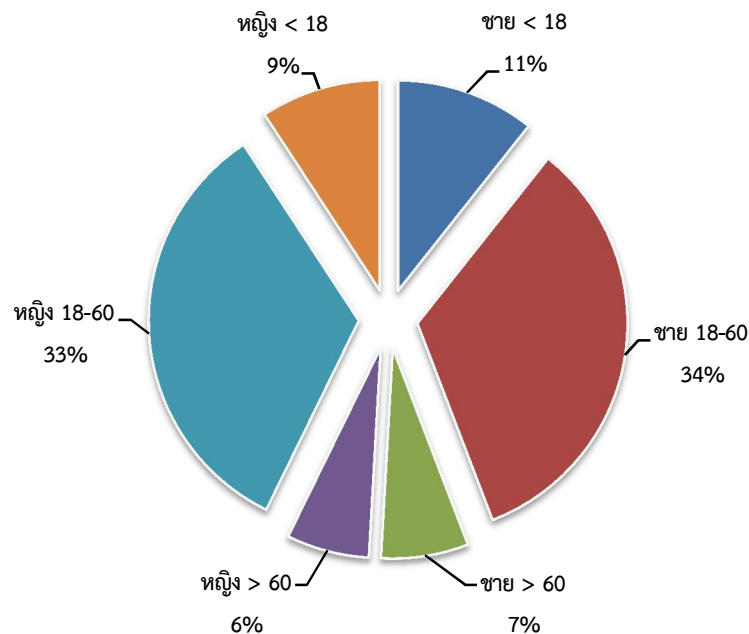
เรื่อง	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม สหกรณ์โคนมไชยปราการ	1
แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนโคนมในสหกรณ์โคนมไชยปราการ	2
แผนภูมิที่ 3 แสดงอาหารหยابที่เกษตรกรใช้มากเป็นอันดับ 1 ในฟาร์ม	3
แผนภูมิที่ 4 แสดงชนิดของอาหารหยابที่เกษตรกรนิยมใช้ในสหกรณ์โคนมไชยปราการ	3
แผนภูมิที่ 5 แสดงเรื่องที่เกษตรกรสนใจอยากได้รับความรู้เพิ่มเติม	5

สหกรณ์โคนมไชยปราการ

ข้อมูลพื้นฐาน

สหกรณ์โคนมไชยปราการมีสมาชิกจำนวน 209 ราย เป็นเกษตรกรในอำเภอไชยปราการ 197 ราย และ อำเภอฝาง 12 ราย มีสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 833 คน ประกอบด้วยเพศชาย 424 คน และเพศหญิง 409 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18 – 60 ปี รองลงมาคืออายุน้อยกว่า 18 ปี และมากกว่า 60 ปี ตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม
สหกรณ์โคนมไชยปราการ

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่เริ่มต้นเลี้ยงโคนมด้วยตนเอง (80%) และส่วนหนึ่งรับช่วงสืบทอดมาจากบิดามารดา (20%) มีพื้นที่สำหรับทำฟาร์มโคนมเฉลี่ย 19 ไร่ ต่อฟาร์ม เป็นที่เลี้ยงโคนมเฉลี่ย 3 ไร่ และสำหรับปลูกอาหารหยาบเฉลี่ย 16 ไร่ ต่อฟาร์ม ประมาณครึ่งหนึ่ง (49%) ของสมาชิกในครัวเรือนเป็นพนักงานในฟาร์มโคนม และอีกครึ่งหนึ่ง (51%) ของสมาชิกในครัวเรือนไม่ได้ทำงานในฟาร์ม โดยสัดส่วนแรงงานที่ใช้ในฟาร์มโคนมคิดเป็นสมาชิกในครัวเรือน 47% และเป็นลูกจ้าง 53%

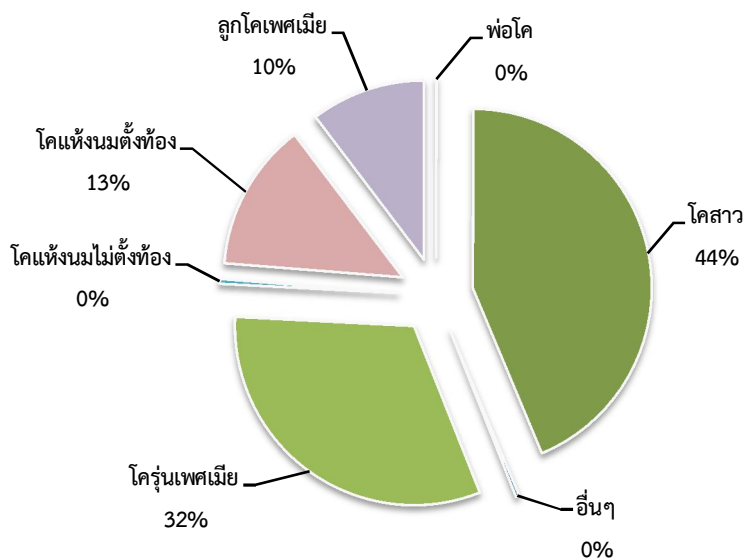
ฟาร์มโคนมมาตรฐานในสหกรณ์โคนมไชยปราการ

สหกรณ์โคนมไชยปราการมีการปรับเพิ่มราคามilk ให้ฟาร์มโคนมที่ผ่านมาตรฐานเพิ่มจากราคาปกติ 70 สตางค์ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงเร่งปรับปรุงฟาร์มของตนให้ผ่านมาตรฐานของกรมปศุสัตว์ ดังนั้นฟาร์มโคนมส่วนใหญ่ (90%) จึงเป็นฟาร์มที่ได้มาตรฐาน ส่วนฟาร์มที่เหลือ (10%) ก็พยายามปรับปรุงฟาร์มของตนเพื่อให้ได้มาตรฐานฟาร์มเช่นกัน

การจัดการฟาร์ม และผลผลิตน้ำนม

สหกรณ์โคนมไชยปราการมีโคนมทั้งหมด 9885 ตัว ประกอบด้วย แม่โคให้นม 4316 ตัว โคนสาว 2404 ตัว โคนรุ่นเพศเมีย 1754 ตัว โคนแห้งนมตั้งท้อง 739 ตัว โคนแห้งนมไม่ตั้งท้อง 24 ตัว ลูกโคเพศเมีย 570 ตัว ลูกโคเพศผู้ 58 ตัว พ่อโค 4 ตัว และอื่นๆอีก 17 ตัว ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนโคนมในสหกรณ์โคนมไชยปราการ

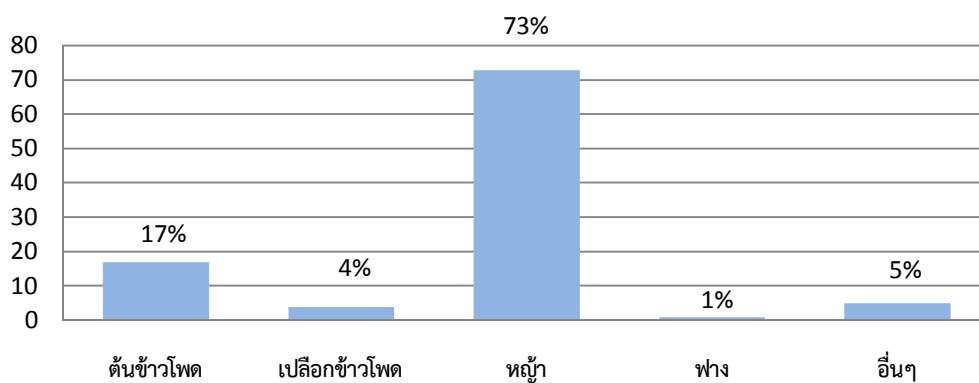
แม่โคให้นมในสหกรณ์โคนมไชยปราการทั้งหมด 739 ตัว ผลิตน้ำนมดิบได้ประมาณ 61 ตันต่อวัน ใช้ในฟาร์มประมาณ 3.5 ตันต่อวัน และส่งนมให้สหกรณ์ประมาณ 57.5 ตันต่อวัน โดยแม่โคให้นมเฉลี่ย 14.25 กิโลกรัม ต่อตัว ต่อวัน มีจำนวนเซลล์โซมาติกเฉลี่ย 140,000 cell/ml ราคาน้ำนมที่เกษตรกรขายให้สหกรณ์เฉลี่ยอยู่ที่ราคา 16.5 บาท ราคามilk สูงสุดที่เคยได้รับคือ 16.7 บาท และราคาน้ำนมต่ำสุดที่เคยได้รับคือ 14.3 บาท

เกษตรกรมีประสบการณ์การเลี้ยงโคนมเฉลี่ย 10 ปี ส่วนใหญ่ (88%) เข้าใจเรื่องคุณภาพน้ำนมดิบ และมีการดูแลความสะอาดในการรีดนม เกษตรกร 97% มีการจุ่มหัวนมด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อหลังจากรีดนม และ 74% มีการจุ่มฆ่าเชื้อหัวรีดก่อนนำไปรีดตัวใหม่

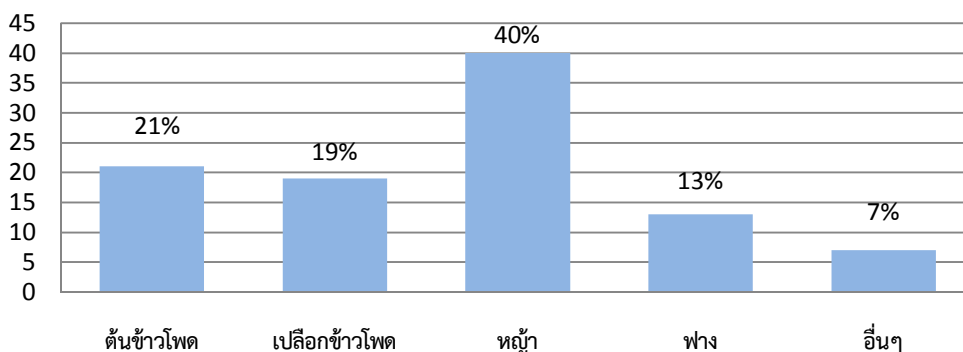
การให้อาหารโคนม

การให้อาหารชั้นในวัวรีดนม เกษตรกร 87% ให้อาหารที่มีเปอร์เซ็นต์โปรตีนเท่ากันในวัวรีดนมทุกตัว ส่วนอีก 13% ให้อาหารชั้นที่มีเปอร์เซ็นต์โปรตีนแตกต่างกันสำหรับโคนมที่ให้ปริมาณน้ำนมแตกต่างกัน และในเรื่องปริมาณอาหารชั้น เกษตรกร 87% ให้ปริมาณแตกต่างกันตามปริมาณน้ำนม ส่วนอีก 13% ให้อาหารชั้นปริมาณเท่ากันทุกตัว อาหารหยาบที่เกษตรกรใช้ปริมาณมากเป็นอันดับหนึ่งคือ หญ้า ต้นข้าวโพด และเปลือกข้าวโพด ตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3 โดยอาหารหยาบที่เกษตรกรนิยมใช้ได้แก่ หญ้า ต้นข้าวโพด เปลือกข้าวโพด ฟาง และอื่นๆ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 3 แสดงอาหารหยาบที่เกษตรกรใช้มากเป็นอันดับ 1 ในฟาร์ม

แผนภูมิที่ 4 แสดงชนิดของอาหารหยาบที่เกษตรกรนิยมใช้ในสหกรณ์โคนมไชยปราการ

แหล่งน้ำที่ใช้ในฟาร์ม

แหล่งน้ำที่ใช้ในฟาร์มส่วนใหญ่มาจากบ่อน้ำตื้นหรือสระน้ำในฟาร์ม (70%) รองลงมาคือน้ำประปา (21%) แม่น้ำลำธาร (5%) และน้ำบาดาล (4%) ตามลำดับ

การบริการด้านผสมเทียม การดูแลสุขภาพ และงานบริการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม

การให้บริการด้านผสมเทียมและการดูแลสุขภาพโคนมของสหกรณ์โคนมไทยปรางกร เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ โดยจะมีการแบ่งเขตพื้นที่ให้เจ้าหน้าที่แต่ละคนดูแลรับผิดชอบ การผสมเทียมโคนมในฟาร์มส่วนใหญ่เกษตรกรจะใช้บริการจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คิดเป็น 49% รองลงมาคือเจ้าหน้าที่สหกรณ์ 28% สัตวแพทย์เอกชน 15% เกษตรกรเอง 6% และอาสาปศุสัตว์ 2% ตามลำดับ ค่าบริการผสมเทียมเฉลี่ย 68 บาท โดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์, เจ้าหน้าที่สหกรณ์และอาสาปศุสัตว์คิดค่าบริการครั้งละ 50 บาท ไม่คิดราคาน้ำเชื้อ ส่วนสัตวแพทย์เอกชนคิดค่าบริการ 50-60 บาท และมีค่าน้ำเชื้อ 150-250 บาท แล้วแต่ชนิดของน้ำเชื้อ

การฉีดวัคซีนโคนมในอำเภอไทยปรางกรจะมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ร่วมกันให้บริการ โดยเจ้าหน้าที่จะเข้าฟาร์มตามแผนการเยี่ยมฟาร์มของหน่วยผสมเทียมเวียนไปจนครบทุกฟาร์ม การเยี่ยมฟาร์มจนครบทุกฟาร์มหนึ่งรอบใช้เวลาประมาณ 1 เดือนครึ่ง ทำให้ฟาร์มหนึ่งๆจะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาบริการประมาณ ทุก 1 เดือนครึ่ง ซึ่งจะทำให้การฉีดวัคซีน และตรวจเช็คข้อมูลการผสมเทียม ตรวจการตั้งท้อง และทำประวัติโคเกิดใหม่ ส่วนสมาชิกสหกรณ์โคนมไทยปรางกรที่อยู่ในเขตอำเภอฝาง การฉีดวัคซีนจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์และอาสาปศุสัตว์อำเภอฝาง โดยสัดส่วนการใช้บริการฉีดวัคซีนของสมาชิกสหกรณ์โคนมไทยปรางกรเป็นดังนี้ เจ้าหน้าที่รัฐ 94% เกษตรกรฉีดเอง 4% เจ้าหน้าที่สหกรณ์ 1.5% และอาสาปศุสัตว์ 0.5% ตามลำดับ

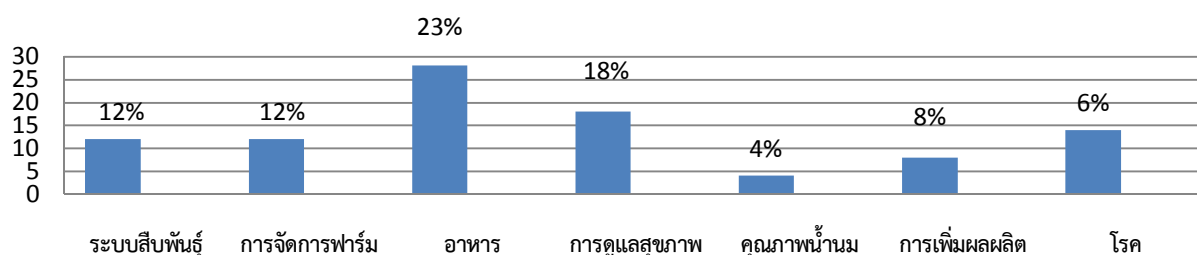
ในกรณีที่มีวัวป่วยเกษตรกร 47% เลือกที่จะรักษาเองเป็นอันดับแรก และอีก 53% เลือกที่จะใช้บริการจากเจ้าหน้าที่ทันทีที่ทราบว่าวัวป่วย โดยเลือกใช้บริการจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ 46% เจ้าหน้าที่สหกรณ์ 37% สัตวแพทย์เอกชน 16% และอาสาปศุสัตว์ 1% ตามลำดับ

การพัฒนาความรู้ การฝึกอบรมและความต้องการการบริการ

ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมที่เกษตรกรได้รับส่วนใหญ่มาจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ (41%) ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการจัดอบรม และการสอบถามความรู้จากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ รองลงมาคือได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ (23%) เพื่อนบ้าน (12%) ศึกษาด้วยตนเอง (12%) ความรู้จากญาติ (3%) จากมหาวิทยาลัย (4%) สัตวแพทย์เอกชน (2%) และอื่นๆ (3%)

จากการสอบถามข้อมูลเกษตรกร เรื่องที่เกษตรกรสนใจอยากได้รับความรู้เพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้ โดยแสดงในแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงเรื่องที่เกษตรกรสนใจอยากได้รับความรู้เพิ่มเติม

1. เรื่องอาหาร (28%) เนื่องจากอาหารชั้นมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆเกษตรกรจึงต้องการทราบเกี่ยวกับการผสมอาหารชั้น สูตรอาหารชั้นที่เกษตรกรสามารถผสมเองได้เพื่อลดต้นทุนค่าอาหาร สัตส่วนและปริมาณอาหารชั้นอาหารหยาบที่เหมาะสมที่จะทำให้ได้ผลผลิตน้ำนมสูงในราคาประหยัดที่สุด อาหารหยาบคุณภาพดี การทำอาหารหยาบหมักและพันธุ์หญ้าใหม่ๆ
2. การดูแลสุขภาพสุภาพโคนม (18%) ได้แก่ การดูแลให้วัวมีสุขภาพดี แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย การดูแลตัดแต่งกีบ วิธีสังเกตอาการวัวป่วย และการรักษาเบื้องต้น รวมถึงการใช้ยาในโค เพื่อเกษตรกรจะสามารถดูแลและรักษาเองในเบื้องต้นได้อย่างถูกต้อง
3. เรื่องโรค (14%) ต้องการความรู้เกี่ยวกับโรคต่างๆที่พบบ่อยในวัวนม เช่น เต้านมอักเสบ กีบอักเสบ และโรคใหม่ๆในวัวนม ในด้านสาเหตุการเกิดโรค การรักษาและการป้องกันโรค
4. การจัดการฟาร์ม (12%) เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม การบำรุงรักษาเครื่องรีดนม การจัดการฟาร์มเพื่อลดต้นทุนและให้ผลผลิตน้ำนมปริมาณสูงขึ้น
5. ด้านระบบสืบพันธุ์ (12%) เกษตรกรจำนวนหนึ่งมีปัญหาเรื่องการผสมติดยากจึงต้องการคำแนะนำด้านการดูแลระบบสืบพันธุ์ในวัว การสังเกตอาการเบ็ดสัด การจับสัดที่ถูกต้อง และการสังเกตการกลับสัดในวัว เพื่อจะได้เพิ่มอัตราการผสมติดในฟาร์ม วิธีการป้องกันไม่ให้เกิดรกค้าง การทำคลอดวัวนม และอยากฝึกอบรมผสมเทียมเพื่อจะได้ผสมเทียมวัวในฟาร์มได้เอง
6. การเพิ่มผลผลิต (8%) อยากได้วิทยาการใหม่ๆในการเพิ่มคุณภาพและปริมาณน้ำนม วิธีการทำให้ผลผลิตน้ำนมต่อตัวสูงขึ้น
7. คุณภาพน้ำนม (4%) การวิเคราะห์และแปลผลคุณภาพน้ำนม องค์ประกอบน้ำนม และวิธีการทำให้นมมีคุณภาพดี
8. การปรับปรุงพันธุ์ (3%) ให้ได้โคพันธุ์ดี และให้เกิดลูกเพศเมีย

9. ศึกษาดูงานฟาร์มตัวอย่าง (1%) เพื่อเรียนรู้กระบวนการคิด การปฏิบัติงาน ในฟาร์มที่มีประสิทธิภาพสูง เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในฟาร์มของตนเอง

ปัญหาและอุปสรรคในฟาร์มโคนม

ปัญหาในฟาร์มโคนมของเกษตรกรที่พบมากเป็นอันดับ 1 คือ ปัญหาขาดแคลนอาหารหยาบ (24%) อันดับที่ 2 ปัญหาระบบสืบพันธุ์ (19%) และปัญหาเต้านมอักเสบ (19%) อันดับที่ 3 คือ ปัญหาขาดแคลนแรงงาน (15%) อันดับที่ 4 คือ ปัญหาเรื่องต้นทุนสูงและเกษตรกรขาดแคลนเงินทุน (9%) อันดับที่ 5 คือ ปัญหาเรื่องอาหารหยาบคุณภาพไม่ดี (3%) ผลผลิตน้ำนมต่ำ (3%) ปัญหาการเจ็บป่วย (3%) เช่นการเจ็บกีบ อาการป่วยหลังคลอด อันดับที่ 6 คือ ปัญหาคุณภาพน้ำนมต่ำ (2%) และการจัดการที่ไม่ดีในฟาร์ม (2%) เช่นไม่สามารถทำให้พื้นที่คอกแห้งสะอาดได้ในฤดูฝน อันดับที่ 7 คือ ปัญหาพื้นที่ไม่เพียงพอ (1%)

ข้อเสนอแนะ

1. เพิ่มงานบริการดูแลสุขภาพโคและผสมเทียม ให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก
2. เพิ่มการจัดการการใช้เวชภัณฑ์ในฟาร์มของสมาชิก เพื่อควบคุมและติดตามการใช้เวชภัณฑ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง
3. ให้ความรู้การจัดการด้านอาหารโคนมแก่เกษตรกร
4. ส่งเสริมการจัดการอาหารหยาบให้มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณภาพดีคงที่
5. ส่งเสริมด้านการเพิ่มผลผลิตต่อตัว